

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.2

АВРАМЕНКО О.І.

**НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РОБОЧОГО ЧАСУ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ
ПРОКУРАТУРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті розглянуто позиції науковців щодо визначення поняття «працівники органів прокуратури». Проаналізовано нормативно-правові акти, що регулюють питання робочого часу працівників прокуратури. Надане авторське визначення поняттям «робочий час», «працівники органів прокуратури», «робочий час працівників прокуратури».

Ключові слова: *праця, трудове право, робочий час, працівники прокуратури, робочий час працівників прокуратури.*

В статье рассмотрены позиции ученых относительно определения понятия «работники органов прокуратуры». Проанализированы нормативно-правовые акты, регулирующие вопросы рабочего времени работников прокуратуры. Подано авторское определение понятий «рабочее время», «работники органов прокуратуры», «рабочее время работников прокуратуры».

Ключевые слова: *труд, трудовое право, рабочее время, работники прокуратуры, рабочее время работников прокуратуры.*

The article reviews the positions of scientists on the definition of “employees of the prosecution”. The regulations governing the prosecutors’ working time have been analyzed. The author’s definition of the concepts “working time”, “prosecutors”, “prosecutors’ working time” has been given.

Key words: *work, labor law, working time, prosecutors, prosecutors’ working time.*

Вступ. Актуальність теми дослідження є очевидною, адже питання правового регулювання праці, зокрема й робочого часу працівників органів прокуратури, завжди перебувало в центрі уваги суспільства, оскільки воно становить основу соціального забезпечення працівників цих органів як представників держави, без яких неможливий розвиток правової системи в країні та підтримка правопорядку в ній. Тому важливо розкрити такі поняття, як «робочий час», «працівники органів прокуратури», «робочий час працівників органів прокуратури», вивести ознаки останньої дефініції, адже дослідження питання робочого часу працівників органів прокуратури допоможе вдосконалити норми як загального законодавства з питань робочого часу, так і відповідних спеціалізованих нормативно-правових актів. Особливої актуальності тема дослідження набуває в умовах реформування трудового законодавства й прийняття нового Трудового кодексу України.

Вивченню робочого часу працівників, а також поняттю працівників органів прокуратури тією чи іншою мірою приділили свою увагу такі вчені, як С.С. Алексєєв, Є.М. Акіпова, Н.Б. Болотіна, Б.К. Бегічев, В.С. Венедіктов, В.І. Власов, М.І. Гордієнко, К.Н. Гусов, П.В. Древаль, С.Н. Єрьоміна, В.В. Жернаков, М.І. Іншин, К.О. Кизименко, Є.А. Климов, В.В. Копейчиков, В.М. Корельський, Л.В. Котова, О.М. Крапівін, В.В. Лазарєв, В.В. Лазор, Л.І. Лазор, Р.З. Лівшиць, К.Ю. Мельник, М.В. Молодцов, Е.Б. Мухамеджанов, А.С. Пашков, В.Д. Перевалов, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, В.М. Толкунова, А.Ф. Черданцев, Б.М. Чубайс, І.І. Шамшина, О.М. Ярошенко й інші. Але комплексних наукових досліджень понять робочого часу працівників органів прокуратури на сучасному етапі розвитку трудового права не проводилося. Тому дослідження

© АВРАМЕНКО О.І. – начальник управління з розслідування кримінальних проваджень слідчих органів прокуратури та процесуального керівництва прокуратури міста Києва

поняття робочого часу працівників органів прокуратури є нагальним питанням для розвитку трудового права України відповідно до європейських стандартів.

Постановка завдання. Мета статті – розглянути наукові позиції щодо визначення поняття «робочий час», надати авторське визначення понять «робочий час», «працівники прокуратури», «робочий час працівників прокуратури».

Результати дослідження. В академічному тлумачному словнику робочий час визначається як частина робочого дня, протягом якої здійснюється відтворення вартості робочої сили, тобто необхідних засобів існування робітника [1, с. 274]. Сучасний економічний словник визначає робочий час як час, що витрачається на виконання роботи, або час активного перебування на роботі, присвячений виконанню прямих службових обов'язків. Реально робочим часом вважається час, відзначений у таблиці, тобто в документі врахування часу перебування на роботі [2, с. 351]. Отже, у науці під поняттям робочого часу прийнято розуміти проміжок часу, протягом якого працівник зобов'язаний працювати відповідно до трудового договору та виконувати згідно з ним свої обов'язки.

Щодо терміна «робочий час», то серед науковців і досі немає єдиного розуміння цієї дефініції. Так, радянський вчений Л.Я. Гінцбург зазначав, що робочий час у юридичному значенні є тим часом, який віддає працівник підприємству чи установі з моменту, коли розпорядження адміністрації, яка здійснює керівництво процесом праці, стає для нього обов'язковим, закінчуючи моментом, коли він знову вільний діяти на власний розсуд [3, с. 159]. Вважаємо це визначення таким, що окреслює лише загальні ознаки дефініції та характеризує її тільки в широкому значенні, що не повною мірою передає саму її сутність.

С.М. Прилипка й О.М. Ярошенко вважають, що в трудовому законодавстві поняття робочого часу слід уживати в декількох значеннях, а саме: 1) як норма тривалості робочого часу працівників; 2) як час, протягом якого працівник згідно з розпорядком робочого дня, графіком змінності повинен перебувати на своєму чи іншому вказаному йому робочому місці й виконувати трудові обов'язки; 3) як фактично відпрацьований робочий час, який підлягає обліку в таблиці обліку робочого часу й інших документах [4, с. 450]. Таким чином, учені у визначенні поняття робочого часу вклали багато аспектів, які характеризують цю дефініцію, зробивши її актуальною та глибокою за змістом. Також науковцями доречно виділено, що в основу робочого часу закладена саме норма його тривалості. При цьому правильно зроблений акцент на те, що робочий час – це не тільки розпорядок робочого дня, протягом якого працівник має перебувати на конкретно визначеному робочому місці, а й час, протягом якого він виконує свої трудові функції незалежно від місця їх виконання.

Цікавою також є позиція А.О. Савченко, який зауважує, що робочий час не може бути безмежним, він завжди коливається між фізичними й соціальними межами. Виходячи із цього, нормальною визнається тільки така тривалість праці впродовж дня, тижня, яка не завдає шкоди нормальному існуванню та розвитку людини [5, с. 75]. Отже, учений наголошує на тому, що під час визначення тривалості робочого часу слід ураховувати фізичні й соціальні параметри працівника для забезпечення здоров'я та безпеки умов праці. Цю позицію слід ураховувати під час надання авторського визначення поняттю «робочий час».

А.Ю. Пашерстник свого часу достатньо лаконічно визначив, що робочий час – це час, упродовж якого працівник за законом зобов'язаний виконувати доручену йому роботу [6, с. 54]. Схожої позиції дотримується й О.І. Процевський, який зазначає, що робочий час потрібно розглядати як установлений законом або угодою сторін час, упродовж якого працівник згідно з правилами внутрішнього розпорядку повинен виконувати виробничу роботу чи службові обов'язки [7, с. 50]. І.П. Козинцев і Л.А. Савенко також вважають, що робочий час – це час, протягом якого згідно із законодавством і трудовою угодою працівник повинен виконувати свої трудові обов'язки на підприємстві, в установі, організації [8, с. 42]. Незважаючи на те, що вченими слушно виділено одну з головних ознак робочого часу, а саме зобов'язання виконувати трудові обов'язки, вважаємо ці визначення такими, що не охоплюють усі найважливіші аспекти дефініції робочого часу.

Отже, незважаючи на те, що серед учених щодо визначення поняття робочого часу немає єдності, основні підходи до розуміння цієї дефініції можна звести до такого:

- 1) робочий час розглядається як час, протягом якого працівник виконує свої трудові функції;
- 2) робочий час розуміється як такий, що чітко визначений законодавством або трудовою угодою сторін;

3) робочий час визначається як фактично відпрацьований час, який підлягає обліку в таблиці обліку робочого часу та в інших документах;

4) робочий час – це така тривалість праці впродовж дня, тижня, яка не завдає шкоди нормальному існуванню та розвитку людини. Таким чином, усі перелічені вище ознаки є складовими частинами робочого часу, але не всі вони закладаються в зміст під час визначення цього терміна. Так, якщо говорити про трактування робочого часу в науковій літературі, то фактично немає визначень, які враховували б усі перелічені аспекти одночасно, а тому розуміння цієї дефініції потребує вдосконалення та більшого рівня ґрунтовності.

Чинний Кодекс законів про працю України не надає визначення робочого часу [9], а його положення передбачають лише норми щодо видів та тривалості робочого часу. Саме це призводить до неоднозначності тлумачення дефініції робочого часу серед науковців у галузі трудового права.

Поняття робочого часу закріплене в інших нормативно-правових актах України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 129 проекту Трудового кодексу «робочий час – час, протягом якого працівник відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку й умов трудового договору повинен виконувати трудові обов'язки». Відповідно до трудового законодавства, до робочого часу можуть включатися інші періоди часу: час виконання працівником трудових обов'язків, підготовчо-завершальний період (час отримання трудового завдання, матеріалів та інструментів, товарів, ознайомлення з технічною документацією, відповідно до якої повинна виконуватися робота, час підготовки й прибирання робочого місця, здавання готової продукції тощо), час перерв для внутрішньозмінного відпочинку, задоволення особистих потреб, обігрівання тощо [10]. Запропоноване законодавцем трактування дефініції робочого часу в проекті Трудового кодексу не є якимось абсолютним і унікальним, але воно доволі вичерпно розкриває сутність цього правового поняття. Проте вважаємо, що для більш повного та ґрунтовного розкриття цього феномена визначення слід доповнити найбільш оптимальними пропозиціями, що мають місце в науковій літературі.

Щодо дефініції «працівники органів прокуратури», то П.В. Древаль розглядає її в широкому та вузькому розумінні. Так, у широкому тлумаченні під працівниками органів прокуратури варто розуміти прокурорів, керівників структурних підрозділів, слідчих, працівників науково-навчальних закладів прокуратури, головного бухгалтера й інших. Вузький підхід говорить про те, що до працівників органів прокуратури слід відносити тільки прокурорів і слідчих прокуратури [11, с. 201]. Такий розподіл працівників органів прокуратури є слушним, адже їх головна мета полягає в здійсненні своєї трудової діяльності на користь суспільства й держави. Проте не кожна особа, яка перебуває в трудових відносинах з органом прокуратури, є її прокурорським працівником і може виконувати вищезазначену функцію.

Цікаву позицію щодо визначення працівників органів прокуратури має Л.В. Котова. Вона визначає працівників прокуратури як «подібних» найманим, а саме як працівників, наділених державно-владними повноваженнями, які здійснюють свої функції на користь суспільства й держави, реалізуючи політичні інтереси й відносини в суспільстві (тобто це працівники, які виконують функції складеного характеру). Іншими словами, під час укладання трудового договору працівники, «подібні» найманим, набувають не тільки трудово-правового статусу, але й суспільно-владних повноважень, тобто виконують ще й функції складеного характеру [12, с. 73–74]. Отже, дослідниця виділяє такі головні ознаки працівників органів прокуратури, як здійснення трудової діяльності на користь суспільства й держави, реалізація політичних інтересів і відносин у суспільстві, а також наявність адміністративно-правового статусу. Таким чином, у праці працівників органів прокуратури зацікавлений не конкретний орган, із яким працівник вступив у трудові відносини, а держава й суспільство в цілому. Вважаємо, що запропонований підхід щодо визначення поняття «працівник органів прокуратури» має знайти своє відображення в нормативно-правових актах України, також цю дефініцію слід взяти за основу під час надання власного визначення поняттю «працівник органів прокуратури».

Слід зауважити, що поняття «працівники органів прокуратури» також не закріплене в нормативно-правових актах України, тому для повного розуміння цієї дефініції слід звернутися до міжнародних правових актів.

Так, Закон «Про прокуратуру» Азербайджанської Республіки до працівників органів прокуратури відносить прокурорів, слідчих прокуратур і стажерів прокуратури [13]. Вважаємо, що в законодавстві чітко та лаконічно визначене коло осіб, яких слід вважати працівниками прокуратури, які безпосередньо наділені функцією захисту державних і суспільних інтересів.

Закон Білорусі «Про прокуратуру» працівника прокуратури визначає як особу, яка перебуває в трудових відносинах з органом прокуратури й не є прокурорським працівником [13]. Із та-

ким твердженням важко погодитися, адже законодавець не надає чіткого переліку осіб, яких слід вважати працівниками органів прокуратури, не встановлює чіткого визначення цієї дефініції, що призводить до неоднозначності трактування поняття працівника органу прокуратури.

Під поняттям «працівник прокуратури» в Законі Туркменістану «Про прокуратуру» мається на увазі державний службовець, що займає певну посаду в органах прокуратури й здійснює роботу зі втілення в життя завдань, що стоять перед органами прокуратури [14]. Вважаємо це визначення найбільш вдалим для нормативно-правового закріплення та таким, що враховує всі ознаки трудової діяльності працівників органів прокуратури. Законодавцем було результативно проаналізовано та взято до уваги найбільш ґрунтовні позиції, що є в науковій літературі щодо поняття «працівники органів прокуратури».

Хоча в українському законодавстві не визначено поняття працівників органів прокуратури, ст. 2 Загальних положень Дисциплінарного Статуту про прокуратуру (утратив чинність) визначала, що працівники прокуратури повинні мати високі моральні якості, бути принциповими та непримиренними до порушень законів, поєднувати виконання своїх професійних обов'язків із громадянською мужністю, справедливістю та невідкупністю. Вони повинні особисто суворо додержувати вимоги закону, виявляти ініціативу в роботі, підвищувати її якість і ефективність, сприяти своєю діяльністю утвердженню верховенства закону, забезпеченню демократії, формуванню правосвідомості громадян, поваги до законів, норм і правил суспільного життя. Будь-які порушення прокурорсько-слідчими працівниками законності та службової дисципліни підживляють авторитет прокуратури, завдають шкоди інтересам держави та суспільства [15, с. 15].

Отже, за результатами аналізу наукових позицій і законодавчого закріплення поняття працівників органів прокуратури під такими працівниками слід розуміти державних службовців, які наділені державно-владними повноваженнями в органах прокуратури та здійснюють свою трудову діяльність на користь суспільства й держави відповідно до законодавства України.

К.О. Кизименко визначає робочий час працівників органів прокуратури як частину календарного часу, протягом якого працівник цього органу зобов'язаний на підставі законів, підзаконних і локальних актів виконувати свої службово-трудова функції. У централізованому порядку робочий час регулюється в максимально допустимих нормативах тривалості, розподілу часу служби в рамках календарного робочого періоду. При цьому частина питань регулювання робочого часу відводиться локальному регулюванню. Воно є важливим засобом регулювання робочого часу, яке опосередковує трудові відносини, не врегульовані нормами трудового права. Такі норми, по суті, визначають режим роботи органів прокуратури [16, с. 417–418]. Отже, учений зазначає, що робочий час має загальнозстановлену на законодавчому рівні тривалість служби прокурорського працівника. При цьому облік використання робочого часу таких працівників ведеться в табелях обліку службового часу.

Таким чином, за відсутності альтернативних варіантів трактування поняття «робочий час працівників органів прокуратури» пропонуємо власне визначення цієї дефініції. Під робочим часом працівників органів прокуратури слід розуміти чітко встановлений на законодавчому рівні проміжок часу, протягом якого працівник органів прокуратури, який наділений державно-владними повноваженнями, виконує покладені на нього обов'язки, а саме здійснює свою трудову діяльність на користь суспільства й держави.

Висновки. Отже, у ході дослідження наукових позицій щодо робочого часу працівників органів прокуратури були виведені авторські визначення цього поняття та надані власні дефініції термінів «робочий час», «працівники органів прокуратури». Як було доведено, працівники органів прокуратури завжди знаходяться при виконанні своїх службових обов'язків, а тому доволі важко обмежити тривалість їх робочого часу конкретними часовими рамками.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І.К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1: А – В [ред. П.Й. Горещкий, А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, Н.І. Швидка]. – К. : Наукова думка, 1970. – 799 с.
2. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 5-ое изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 495 с.
3. Гинцбург Л.Я. Проблемы рабочего времени в СССР / Л.Я. Гинцбург. – М. : Юр. лит. – 1968. – 184 с.
4. Прилипко С.М. Трудове право України: [підручник] / С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко. – Х. : ФІНН, 2011. – 800 с.

5. Савченко А.О. Правове регулювання праці професорсько-викладацького складу вищих закладів освіти Міністерства внутрішніх справ України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення / А.О. Савченко. – Харків : Нац. юрид. академія ім. Я. Мудрого, 2000. – 237 с.
6. Левиант Ф.М. Трудове право / Ф.М. Левиант, А.С. Пашков. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1957. – Т. II. – 511 с.
7. Процевский А.И. Гуманизм норм советского трудового права / А.И. Процевский. – Х. : Вища школа, 1982. – 150 с.
8. Козінцев І.П. Людина і праця / І.П. Козінцев, Л.А. Савенко. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – 336 с.
9. Кодекс законів про працю України: Закон від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відом. Верховн. Ради УРСР. – 1971 – Додаток до № 50. – Ст. 375.
10. Проект Трудового кодексу України від 27.12.2014 р. № 1658. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221.
11. Древаль П.В. Науково-теоретичне обґрунтування поняття «система соціального захисту працівників органів прокуратури» / П. В. Древаль // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 197–203.
12. Котова Л.В. Поняття та зміст правової категорії «працівник» в умовах ринкових відносин / Л.В. Котова // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2010. – № 18. – С. 65–74.
13. Мухамеджанов Э.Б. Прокуратура в зарубежных странах : [учебник]. – Алматы: «Нур-пресс», 2005. – 284 с.
14. Закон Туркменистана «Про прокуратуру Туркменистана. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/84132/93350/F1353759309/TKM84132.pdf>.
15. Постанова ВРУ «Про затвердження дисциплінарного статуту прокуратури України» // Відомості ВРУ (ВВР), 1992. – № 4. – Ст. 15.
16. Кизименко К.О. Теоретико-правові аспекти регулювання робочого часу та часу відпочинку прокурорських працівників / К.О. Кизименко // Держава і право. – 2010. – Вип. 50. – С. 417–422.

УДК 349.3

АРТЮХ Ю.І.

МІЖНАРОДНИЙ РІВЕНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

У статті проаналізовано зміст міжнародно-правових актів щодо правового регулювання соціального забезпечення вимушених переселенців. Наведені особливості міжнародного рівня правового регулювання соціального забезпечення вимушених переселенців.

Ключові слова: міжнародний рівень, правове регулювання, соціальне забезпечення, вимушені переселенці, міжнародно-правовий акт.

В статье проанализировано содержание международно-правовых актов относительно правового регулирования социального обеспечения вынужденных переселенцев. Выведены особенности международного уровня правового регулирования социального обеспечения вынужденных переселенцев.

Ключевые слова: международный уровень, правовое регулирование, социальное обеспечение, вынужденные переселенцы, международно-правовой акт.